

УДК 811.112.2'367.4

В. В. Сухомлин

СТАЛІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ З ДІЄСЛІВНИМ КОМПОНЕНТОМ ЯК ВИРАЗНИКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ У НІМЕЦЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено сталі словосполучення з дієслівним компонентом, які виступають одиницями вираження суб'єктивної модальності. Матеріалом для дослідження послуговували німецькі онлайн статті політичної, соціальної та спортивної тематики. Проаналізовано прагматичний аспект сталих словосполучень з дієслівним компонентом, у результаті якого названа основна функція цієї лексико-семантичної одиниці у статті як одному із жанрів публіцистичного стилю.

Ключові слова: суб'єктивна модальність, стале словосполучення з дієслівним компонентом, сила образного мислення, наочність, образність, фразеологічна єдність, фразеологічна сполука, модальний маркер.

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-22-244-250

Суб'єктивна модальність як одна з лінгвістичних категорій залишається актуальною для дослідження у різних лінгвістичних вимірах, адже може виражатися різнорівневими мовними засобами. Це дає науковцям підґрунтя для різнобічного дослідження питання. Прагматичний підхід до вивчення лінгвістичних явищ є нині одним із найпоширеніших у лінгвістиці, оскільки він відбиває загальну тенденцію у вивченні лінгвістичних явищ і категорій. **Темою** нашої статті є мовні сполуки, які відомі у німецькому мовознавстві як *Funktionsverbgefüge* (син. *Funktionsverbformel*, *Schwellform*, *Streckform*) (укр. *стале словосполучення з дієслівним компонентом (скор. ССзДК)*). Наш вибір ґрунтується на двох основних принципах, які відтворюють **актуальність** тематики:

1. Ці мовні сполуки цікаві тим, що вони можуть і повинні досліджуватися на двох мовних рівнях: *лексичному і синтаксичному / лексико-синтаксичному*.

2. Вони цікаві своїм *прагматичним аспектом*, адже саме через свою «силу вираження» досить часто розглядаються як виразники суб'єктивної модальності.

Мета нашої статті випливає з актуальності теми й полягає в аналізі прагматичного аспекту ССзДК у вираженні ними суб'єктивної модальності у публіцистичних статтях різної тематики.

Для досягнення поставленої мети нам потрібно вирішити такі **завдання**:

1. Визначити місце ССзДК серед інших засобів вираження суб'єктивної модальності.
2. Визначити функцію ССзДК при вираженні ними суб'єктивної модальності.
3. Визначити взаємодію ССзДК з іншими засобами вираження суб'єктивної модальності.

В запропонованій статті досліджуються окреслені принципи, оскільки до вивчення мовних явищ ми застосовуємо функціональний підхід, який полягає у вивченні і аналізі мови у дії, у процесі функціонування мовних одиниць і явищ з огляду на цілеспрямовану природу останніх. Результати проведеного дослідження можуть бути використані при вивченні стилістики, теоретичної граматики, лексикології

німецької мови у зіставному аспекті, а також при здійсненні перекладу з німецької мови на українську і навпаки.

А. Мартіне, Дж. Харві та Міжнародне товариство функціональної лінгвістики у Франції (червень 1976 р.), Ш. Балі, Е. Бенвеніст, І. Бодуен де Куртене, О. Есперсен, Е. Косеріу, В. Матезіус, О. Потебня, М. Трубецької, Л. Щерба та інші представники різних передових мовознавчих шкіл світу кінця XIX – початку XX століття здійснили потужний поштовх у постульованих ними принципах цільового призначення мови та її функціональної природи.

Саме визначення *сталого словосполучення з дієслівним компонентом* дає нам науково обґрунтований привід розглядати їх за раніше названими нами принципами.

Підсумовуючи визначення основних наукових лінгвістичних джерел сучасної німецької мови [5, 6, 7, 8] можемо стверджувати, що *стале словосполучення з дієслівним компонентом* – це група слів, яка складається із функціонального дієслова, іменника (та прийменника) і має загалом єдине значення, яке дещо відрізняється від значення відповідного простого дієслова (*eine Wortgruppe, die aus einem Funktionsverb, einem Substantiv (und einer Präposition) besteht und insgesamt eine einheitliche Bedeutung hat, die sich meist von der Bedeutung eines entsprechenden einfachen Verbs etwas unterscheidet*). Дієслівну частину сталого словосполучення з дієслівним компонентом називають функціональним дієсловом (ФД, **Funktionsverb**). Функціональні дієслова у ССзДК, повністю або частково втративши своє лексичне значення, виконують граматичну функцію експонента дієслівних категорій (акціональності, стану, модальності). Значення присудка перемістилося в іменникові члени ССзДК, що є абстрактними іменниками, похідними від дієслів або прикметників, і за своїм лексичним значенням дорівнюють відповідним базовим дієсловом або прикметникам. Функціональне дієслово та іменна частина разом становлять семантичну єдність, яка виражена у тому, що ССзДК можна перефразувати відповідним за значенням повнозначним дієсловом (Vollverb) або прикметником зі зв'язкою, котрі мають той самий корінь, що й іменник у ССзДК. Наприклад, якщо візьмемо ССзДК «*In Erfahrung bringen*», то воно має дещо інше, а саме, *активніше* значення, ніж просте дієслово «*erfahren*».

Матеріалом для дослідження послуговували німецькомовні статті різної тематики: політичні, спортивні, соціальні. У результаті дослідження нами було виявлено 30 ССзДК вказаних у таблиці 1. Однак, вони по-різному кваліфікувалися нами за основною ознакою: вираження суб'єктивної модальності, оскільки суб'єктивна модальність має різні маркери, розпадаючись на деонтичну (маркери: необхідно, можливо, випадково), епістемічну (маркери: доведено, спростовано, не вирішено), алетичну (маркери: обов'язково, заборонено, дозволено), аксіологічну (маркери: добре, погано, нейтрально) [3, с. 373]. Ми пояснюємо такий результат проведеного дослідження декількома складовими:

1. Полігамною природою суб'єктивної модальності, адже вона може виражати різні аспекти ставлення мовця до предмета мовлення: припущення, схвалення, осуд, різні ступені вірогідності, позитивність, негативність і т.д.

2. Різномірністю тематичного вибору статей, які послуговували матеріалом для дослідження.

3. Комунікативною ситуацією, у якій вжиті аналізовані функціональні дієслівні сполуки.

4. Індивідуальним стилем автора та його авторською інтенцією.

**Сталі словосполучення з дієслівним компонентом
 у німецьких публіцистичних статтях**

Таблиця 1

№ з/п	<i>Funktionsverbgefüge</i>	<i>Kontext</i>	<i>Übersetzung</i>
1.	auf Ablehnung stoßen: (=abgelehnt werden)	Der Vorschlag der Opposition für eine Erhöhung des Kindergeldes stößt bei der Regierung auf Ablehnung.	Пропозиція від опозиції про підвищення розміру дитячих грошей була відхилена урядом. (дослівно: наштовхнулася на заперечення)
2.	in Angriff nehmen: (=beginnen mit)	Die Firmenleitung ist der Ansicht, dass eine Restrukturierung der Firma in Angriff genommen werden sollte.	Керівництво фірми вбачає, що повинна початися реструктуризація фірми.
3.	einen/den/Pl. Antrag (auf) stellen: (=beantragen)	Die Opposition stellt einen Antrag auf Entlassung des Ministers.	Опозиція наполягає на відставці міністра.
4.	in Betracht ziehen: (=überlegen)	Wer trotz längerer Wartezeit keinen Studienplatz erhält, sollte eine Änderung des Studienwunschs in Betracht ziehen.	Хто, не дивлячись на довге очікування, не може отримати місця для навчання у виші, повинен уважно обміркувати зміну свого бажання про навчання.
5.	in den Blick nehmen (=betrachten)	Wir müssen schon jetzt die Zeit in den Blick nehmen, in der die rigiden Maßnahmen erste Wirkung zeigen.	Ми вже зараз повинні взяти до уваги той час, коли жорсткі заходи покажуть перші результати.
6.	in Brand setzen: (=anzünden)	Demonstranten setzen zahlreiche Häuser und Geschäfte in Brand.	Демонстранти підпалюють численні будинки та крамниці. (дослівно: поміщають у полум'я)
7.	zur Diskussion (Debatte) stellen: (=diskutieren lassen)	Die Regierung stellt in der heutigen Parlamentsdebatte eine Verkürzung der Schulzeit zur Diskussion.	Уряд дискутував на нинішніх парламентських дебатах про скорочення періоду навчання у школі.
8.	die Distanzierung durchhalten (sich voneinander distanzieren)	«Aus medizinischer Sicht möchte ich, dass wir alle die räumliche Distanzierung möglichst lange durchhalten», warnt der Präsident des Robert Koch-Instituts (RKI) Lothar Wieler vor einer raschen Rückkehr zur Normalität.	«З боку медицини я б хотів, щоб ми всі якомога довше просторово дистанціювалися одне від одного», – застерігає президент Інституту Роберта Коха Лотар Вілер про дуже швидке повернення до нормального ритму.
9.	Einfluss nehmen auf: (=beeinflussen)	Mit dem Streik wollen die Mitarbeiter auf die Entscheidung über die Zukunft der Firma Einfluss nehmen.	Цим страйком співробітники хочуть вплинути на рішення про майбутнє фірми.
10.	eine Erklärung abgeben (=öffentlich erklären)	Der Minister gab im Fernsehen eine Erklärung ab.	Міністр публічно пояснив. (дослівно: дав пояснення)
11.	die Flucht ergreifen: (=fliehen)	Bei schweren Waldbränden ergriffen die meisten Tiere rechtzeitig die Flucht.	Під час масштабних лісових пожеж більшість тварин тікають вчасно.
12.	in Frage stellen: (=bezweifeln)	Ob es sinnvoll ist den Abiturschnitt als wichtigstes Kriterium für die Zulassung zum	Багатьма ставиться під сумнів доцільність розглядати середній бал атестата як

		Medizinstudium zu nehmen, wird deshalb von vielen in Frage gestellt.	важливий критерій допуску для вивчення медицини.
13.	Hilfe leisten bei: (=helfen)	Die Sanitäter leisteten bei einem Unfall Hilfe.	При нещасному випадку санітари надають допомогу.
14.	in Kauf nehmen: (=akzeptieren)	«Ich wende mich gegen jede dieser zynischen Erwägungen, dass man den Tod von Menschen in Kauf nehmen muss, damit die Wirtschaft läuft. Solche Abwägungen halte ich für unerträglich.» so der Vizekanzler.	«Я протистою кожному з цих цинічних роздумів, що потрібно визнати смерть людини, щоб економіка функціонувала. Такі роздуми я вважаю нестерпними», - сказав віце-канцлер.
15.	in Kraft treten: (=wirksam werden)	Die neue EU-Richtlinie zur Energieeffizienz tritt im September in Kraft.	Нова директива про енергоефективність з вересня набирає чинності.
16.	Kritik üben an: (=kritisieren)	Die Studenten übten Kritik an der Einführung von Studiengebühren.	Студенти критикують введення податку на навчання.
17.	auf Kritik stoßen: (=kritisiert werden)	Die Steuererhöhung stößt bei der Opposition auf Kritik.	Підвищення податку критикується опозицією.
18.	sich an die / bestimmte Regeln halten (=regelrecht handeln)	«Jetzt geht es darum, dass wir alle uns an die Regeln halten, Abstand bewahren und die Ansteckung verlangsamen.»	«Зараз йдеться про те, що ми всі повинні слідувати правилам, тримати дистанцію і сповільнювати зараження.»
19.	einen/den Rat geben: (=beraten)	Verbraucherschützer geben Rat beim Einkauf von Billigfleisch.	Захисники прав споживачів дають поради при купівлі дешевого м'яса.
20.	eine Rede halten vor: (=öffentlich auftreten)	Mit großem Erfolg hielt er diesmal in für ihn fremden Wahlkreis seine Rede.	Цього разу він виступив у чужому для нього окрузі з великим успіхом.
21.	Rücksicht nehmen auf (=berücksichtigen)	Bei der Entscheidung über eine PKW-Maut muss die Bundesregierung auf die Interessen der deutschen Autofahrer Rücksicht nehmen.	При прийнятті рішення про дорожній збір із вантажівок федеральний уряд повинен брати до уваги інтереси німецьких водіїв.
22.	aufs Spiel setzen: (=besonders riskieren)	Selbstverständlich müsse die schrittweise Rücknahme der Einschränkungen verantwortungsbewusst geplant werden. «Aber bitte in dem Wissen, dass das Schüren falscher Erwartungen die mühsam erreichten Verhaltensänderungen aufs Spiel setzt», warnte Walter-Borjans.	Звичайно покровова відмова від обмежень повинна бути відповідально спланованою. «Але, будь ласка, з розумінням того, що підбурювання фальшивих сподівань ставить під ризик так клопітливо досягнуті зміни у поведінці», - застерезив Вальтер-Борянс.
23.	Stellung nehmen zu: (=sich äußern)	Der Regierungssprecher nahm Stellung zu den Vorwürfen der Opposition.	Спікер парламенту висловив свою думку щодо претензій опозиції.
24.	Unterstützung erhalten (unterstützt werden)	Unterstützung erhält die Kanzlerin in diesem Punkt vom Koalitionspartner.	У цьому питанні канцлер отримала підтримку свого партнера по коаліції.
25.	ein Urteil fällen über: (=urteilen)	Nach der Anhörung weiterer Zeugen wird das Gericht nächste Woche sein Urteil fällen.	Після заслуховування інших свідків суд на наступному тижні винесе вирок.

26.	zur Verantwortung ziehen: (=verantwortlich machen für)	Die US-Militärjustiz zieht eigene Soldaten nicht für Gräueltaten zur Verantwortung.	Військова юстиція США не притягує до відповідальності своїх солдатів за мерзенні злочини.
27.	zur Verfügung stellen: (=geben)	Städte und Gemeinden stellen zusätzliche Unterkünfte für Flüchtlinge aus dem Ostregion zur Verfügung.	Міста та інші населені пункти надають додаткові місця тимчасового проживання для біженців зі східних регіонів.
28.	zur Wehr setzen: (=sich wehren)	Der Demonstrant setzte sich heftig gegen seine Verhaftung durch die Polizisten zur Wehr.	Демонстрант інтенсивно захищався від поліціантів при спробі заарештувати його.
29.	Wert legen auf: (=wichtig sein)	Bei einem Vorstellungsgespräch sollte man besonderen Wert auf sein Äußeres legen.	На співбесіді потрібно приділяти велику увагу своєму зовнішньому вигляду.
30.	in Zweifel ziehen: (=bezweifeln)	Das Alibi des Verdächtigen wurde diesmal vom Richter in Zweifel gezogen.	Суддя цього разу поставив під сумнів алібі підозрюваного.

Як бачимо із прикладів, основною функцією ССЗДК є функція підсилення певного ставлення до предмета висловлення чи проблеми, про яку інформує стаття.

Така функція властива семантиці усіх ССЗДК, адже вони мають властивості *фразеологічних єдностей* (нім. **Phraseologische Einheiten**) та *фразеологічних сполук* (нім. **Phraseologische Verbindungen**) [1, с. 78]. Згідно з класифікацією Гаральда Бургера [4, с. 40–55], наші ССЗДК належать до фразеологічних коллокацій (нім. **Phraseologische Kollokationen**) і пояснюються як звичайні словосполучення з частково семантично порожніми компонентами [1, с. 80]. Такими компонентами у наших досліджуваних ССЗДК є як правило дієслова, оскільки семантика усього ССЗДК знаходиться головним чином в іменнику / рідше прикметнику сполуки: *Hilfe leisten / надавати допомогу, den Tisch decken / накривати на стіл, Angst haben / боятися*.

Виникає запитання: *якщо ССЗДК мають подібні відповідники серед звичайних повнозначних дієслів, а також іменників, які можуть сполучатися з іншими дієсловами, чому ж вони такі важливі і так часто вживаються у публіцистичному стилі?* Щоб відповісти, ми повинні звернутися до основних функцій, а також характеристик та ознак цього функціонального стилю. Отже, його основною функцією є соціальна функція інформування та вплив на читача / агітація і пропаганда [2, с. 32]. Однією із основних ознак цього стилю є емоційно забарвлена та розмовна лексика, щодо синтаксичного оформлення стилю преси та публіцистики, то для нього характерні шаблони та кліше, до яких ми за структурою можемо віднести наші ССЗДК.

Щоб досягти поставленої мети, автор будь-якого повідомлення повинен користуватися певними мовними навичками, і його успіх напряму залежить від того, наскільки він володіє мистецтвом слова, мовлення.

Тож обов'язковою ознакою всіх функціональних стилів залишається *сила образного мислення* (нім. **Bildkraft**), яка має дві складові: *наочність* (нім. **Bildhaftigkeit**) і *образність / барвистість* (нім. **Bildlichkeit**) [2, с. 204]. Мовними засобами *наочності* можуть виступати:

1. Правильний вибір слова з тематичних і синонімічних рядів.
2. Відповідне функціональне використання того чи іншого лексичного про шарку.

3. Влучний вибір відповідного нормативно-експресивного стильового маркування [2, с. 204].

До того ж, варто зазначити, що **наочність пов'язана із прямим значенням усіх семантично релевантних слів та словосполучень**. Тому чим ширший семантичний простір таких слів та словосполучень, тим сильніше ступінь наочності та глибина значення таких лексичних та лексико-стилістичних одиниць, оскільки кожен окремий значущий елемент визначає наше уявлення про тему, яка описується, ближче, робить цей опис детальнішим, доповнюючи наше уявлення.

Образність / барвистість виникає на основі переносного значення мовних одиниць і відбиває фігуральне, нетипове мовлення, яке може бути зрозумілим лише з контексту.

Докладно проаналізуємо приклад: «Ich **wende mich gegen** jede dieser **zynischen Erwägungen**, dass man den Tod von Menschen **in Kauf nehmen** muss, **damit die Wirtschaft läuft**. Solche Abwägungen halte ich für **unerträglich**,» so der Vizekanzler. («Я **протистою** кожному з цих **цинічних роздумів**, що потрібно **визнавати (приймати, миритися)** смерть людини, **щоб економіка функціонувала**. Такі роздуми я вважаю **нестерпними**», – сказав віце-канцлер.).

У німецькому та українському текстах виділені усі засоби вираження суб'єктивної (аксіологічної) модальності, які вказують на негативну оцінку події автором повідомлення. Наше ССЗДК уміло підсилює висловлення політика, адже, на наш погляд, складова **Kauf** (укр. **купівля**), може розглядатися як натяк політика на те, що неможливо купувати й продавати безпеку людей, тобто, це ССЗДК виступає як вдалий засіб підсилення негативного ставлення політика до проблеми.

На будь-якому, взятому із таблиці 1 сталому словосполученні з дієслівним компонентом, можна довести, що ця лексико-синтаксична одиниця мовлення є:

1. Елементом наочності у стилістиці, тому має розглядатися у прагматичному аспекті.

2. Доповнюючим елементом при вираженні суб'єктивної модальності, який виконує функцію підсилення з метою впливу на адресата.

3. ССЗДК як засіб вираження суб'єктивної модальності слід розглядати тільки у взаємодії з іншими лексичними одиницями у висловленні, взятому у контексті.

Перспективою нашого подальшого дослідження проблеми ССЗДК як засобів вираження суб'єктивної модальності є вивчення питання в інших жанрах публіцистичного стилю, а також в інших функціональних стилях, а також аналіз кількісних показників.

Список використаної літератури

1. Огуй О. Д. Лексикологія німецької мови : навч. посіб. / О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 416 с. ; Ohui O. D. Leksykologhiia nimetskoï movy : navch. posib. / O. D. Ohui. – Vinnytsia : Nova knyha, 2003. – 416 s.

2. Наер Н. М. Стилістика німецького мови : учеб. пособ. / Н. М. Наер. – Москва : Высш. шк., 2006. – 271 с. ; Naer N. M. Stilistika nemetskogo yazyka : ucheb. posob. / N. M. Naer. – Moskva : Vyssh. shk., 2006. – 271 s.

3. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л. Ф. Ильичев и др. – Москва : Сов. энциклопедия, 1983. – 839 с. ; Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar / gl. red. L. F. Il'ichev i dr. – Moskva : Sov. entsiklopediya, 1983. – 839 s.

4. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiele des Deutschen / H. Burger. – Berlin : E. Schmidt. 1988. – 224 p.

5. Deutsches Wörterbuch / Wahrig-Burfeind, R. (Hrsg.). – Gütersloh : Berlelsmann-Lexikon-Verlag, 1996.

6. Duden Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. – 3. völlig neu bearb. und erw. Aufl. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverl, 2002.

7. DWB – Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.dwds.de/d/wb-1dwb>

8. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. – 21 Auflage. – Berlin und New York : Walter de Gruyter, 1975. – 915 p.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2020.

V. Sukhomlyn

STABLE WORD-COMBINATIONS WITH A VERBAL COMPONENT AS THE EXPRESSIVE MEANS OF SUBJECTIVE MODALITY IN GERMAN PUBLICISTIC WRITING: THE PRAGMATIC ASPECT

The paper is devoted to the study of stable word-combinations with a verbal component, which are seen in the context as the expressive means of subjective modality. German online texts on political, social and sports topics were analyzed in this research.

In this paper the functional approach is applied to the study of the above-mentioned linguistic phenomenon. It was proved that stable word-combinations with a verbal component indicate features of phraseological unities and phraseological combinations and are quite common in German publicistic texts.

The word-combinations are identified differently: the expression of subjective modality as subjective modality has different markers, splitting into deontic (markers: necessary, possibly, accidentally), epistemic (markers: proved, disproved, not resolved), aletic (markers: obligatory, prohibited, allowed), axiological (markers: good, bad, neutral). In the texts under consideration, stable word-combinations with a verbal component can be seen as lexical-syntactic units that enhance the expression of axiological modality as all analyzed examples have good, bad, and neutral markers in the context.

*Stable word-combinations with a verbal component are linguistic expressions of the force of figurative thinking (German *Bildkraft*), which has two components: visibility (German *Bildhaftigkeit*) and imagery/colourfulness (German *Bildlichkeit*). Visibility, to which stable word-combinations with a verbal component apply, is related to the direct meaning of all semantically relevant words and collocations.*

Therefore, the wider the semantic space of such words and collocations is, the higher degree of visibility and depth of meaning of such lexical and lexical-stylistic units can be observed, because each individual meaning element defines our understanding of the topic that is described, makes this description more detailed and complements our imagination. Stable word-combinations with a verbal component constitute a complementary element expressing subjective modality that reinforces the influence on the addressee. As the means of expressing subjective modality, these lexical-syntactic units can only be considered together with other lexical units in a context.

Key words: *subjective modality, stable word-combination with verbal component, force of imaginative thinking, visibility, imagery, phraseological unity, phraseological combinations, modal marker.*